

Н. Б. Арабаджи

orcid.org/0000-0002-7635-1259

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету*

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Постановка проблеми. Кожній державі притаманна реалізація певних державних функцій. Окрема конкретна функція держави поєднує в собі зміст, форми та методи здійснення впливу відповідною гілкою державної влади (законодавчою, виконавчою, судовою), застосування якого пов'язано з особливостями конкретного об'єкту державного впливу.

За сферами діяльності держави її основні функції поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні функції здійснюються в межах держави. Зовнішні функції держави забезпечують здійснення її зовнішньої політики.

Одним із найбільш важливих показників рівня цивілізованості суспільства є реальність забезпечення прав і свобод людини, «людина має отримати від держави ефективний захист не лише у законі, але й на практиці».

Правоохоронні органи виконують ті внутрішні функції в державі, які мають завданням протидію загрозам правам і свободам людини, власності, правопорядку. Саме тому більшість країн світу значну увагу приділяє вдосконаленню організації та діяльності правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питання про розуміння понять «правоохоронні органи», «правоохоронні функції», «правоохоронна діяльність» є одними із найбільш дискусійних. До теперішнього часу проблемою залишається визначення критерію, за яким той чи інший державний орган можна віднести до правоохоронного, ознак та функцій правоохоронного органу, а також місця і ролі органів внутрішніх справ в системі правоохоронних органів.

Правоохоронна функція Національної поліції стала предметом дослідження таких науковців як О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, В.Т. Білоус, В.П. Бож'єва, М.М. Бурбика, С.М. Гусаров, К.Ф. Гуценка, О.М. Литвинов, М.А. Ковальов, А.Т. Комзюк, В.М. Косюта, В.І. Малюга, М.І. Мичко, О. М. Музичук, В.О. Невядовський, М.О. Потебенько, М.В. Руденко, Р. Тевліна, О.Ю. Салманова тощо.

Метою дослідження є визначення функцій Національної поліції, зокрема аналіз правоохоронної функції в умовах модернізаційних перетворень.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на той факт, що термін «правоохоронні органи» широко вживається не лише у засобах масової інформації, але й у нормативних актах та юридичній літературі, в Україні ще не склалося чітке уявлення про його зміст через відсутність законодавчого тлумачення останнього.

Так, М.І. Мельник та М.І. Хавронюк правоохоронними органами вважають лише ті державні органи, які, діючи в межах кримінально-процесуальної чи адміністративної процедури, ведуть боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, що тягнуть юридичну відповідальність винятково у сфері публічного права (Мельник, 2002, с.205).

О.М. Бандурка вважає, що правоохоронними органами прийнято називати ті державні установи й організації, які функціонують у суспільстві й основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями (Бандурка, 1999, с.182).

Р. Тевлін розглядає поняття «правоохоронні органи» у широкому та вузькому розумінні. Правоохоронні органи у вузькому розумінні він визначає як державні органи, які спеціально створені для боротьби зі злочинністю і яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу і перевиховання щодо правопорушників. Систему їх становлять органи юстиції, суду, прокуратури, внутрішніх справ, безпеки. У широкому

розумінні, на думку Р. Тевліна, правоохоронні органи – це всі інші державні органи, які наділені певними повноваженнями в галузі контролю за додержанням законності і правопорядку. До них належать спеціальні державні інспекції, контролюючі органи тощо. При цьому автор зазначає, що громадські організації, які беруть участь у правоохоронній діяльності, не входять до системи правоохоронних органів (Тевлін, 1985, с. 53).

У чинній Конституції України дане поняття вживається лише один раз (у ч. 3 ст. 17), де спеціальне завдання щодо забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. У коментарі до цієї статті, підготовленому Інститутом законодавства Верховної Ради України, до правоохоронних органів автори відносять: СБУ, внутрішні війська МВС України, поліцію та деякі інші державні структури, статус яких нині визначається підзаконними актами.

Такі вчені, як К.Ф. Гуценко та М.А. Ковальов, виділяють правоохоронні органи виходячи з основних функцій правоохоронної діяльності, тобто для виконання функцій правоохоронної діяльності існують конкретні органи, які відповідно й називаються правоохоронними (Гуценко, 1999, с.275).

Правоохоронні органи виконують наступні функції: охорона конституційного (державного) ладу; охорона прав і свобод людини; охорона власності; охорона громадського порядку; охорона природних ресурсів і навколишнього природного середовища; боротьба зі злочинністю. Деякі вчені вказують на ще декілька функцій, зокрема профілактичну, захисну, функцію охорони громадського порядку, громадської безпеки і власності, ресоціалізаційну, оперативно-розшукову, функцію розслідування злочинів, судового розгляду справ, виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів тощо.

Правоохоронна функція є неодмінною властивістю державної влади.

Правоохоронні органи, що виступають спеціально уповноваженими органами державної влади, які професійно і на постійній основі здійснюють охорону й захист основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку, символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втрутитися й захистити, коли такий захист потрібен. Такі органи уособлюють монополію держави на застосування примусу (сили), що в свою чергу є необхідною умовою забезпечення ефективної дії права.

О.І. Беспалова зазначає, що правоохоронна функція держави – це напрямок діяльності держави, який реалізовується системою уповноважених на те органів державної влади (переважно правоохоронними органами), органів місцевого самоврядування та громадськості, що уповноважені виключно в рамках наданих законом повноважень здійснювати юридичні заходи впливу (у тому числі примусові заходи) з метою забезпечення законності та правопорядку (Беспалова, 2014, с.420).

На рівні центральних органів виконавчої влади одним з ключових відомств, яке в своїй поточній діяльності безпосередньо займається реалізацією правоохоронної функції держави є Міністерство внутрішніх справ України. Вказане відомство головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини; захисту державного кордону; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Відмінною рисою органів МВС є те, що при виконанні покладених на них державою завдань вони мають право застосовувати найбільш жорсткі заходи державного примусу, зокрема, вогнепальну зброю.

Основною складовою системи Міністерства внутрішніх справ є Національна поліція України.

Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», *Національна поліція України* – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, *Національна поліція* є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Завданнями поліції, відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» та ст. 3 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 року № 877, є надання *поліцейських послуг у сферах*:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;
- 5) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах.

У своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Отже, як ми бачимо, національна поліція України, як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку є правоохоронним органом держави, оскільки виконує завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та ін., а значить вона здійснює особливий вид державної діяльності – правоохоронну.

Укладачі науково-практичного коментарю дещо розширили термін «Національна поліція» розкритий законодавцем в положеннях закону України «Про Національну поліцію» і зазначили, що «на відміну від міліції поліція – це професійний, висококваліфікований, збройний орган правового порядку, призначений для захисту прав та безпеки громадян і їхнього майна». Отже, слід констатувати належний рівень висвітлення змісту досліджуваного терміна як у межах законодавства, так і серед науковців.

Правоохоронна діяльність Національної поліції, як і діяльність інших державних органів України, здійснюється з урахуванням та на основі низки принципів. Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 6–12 визначає ключові принципи діяльності поліції, серед яких: принцип верховенства права; принцип дотримання прав і свобод людини; принцип законності; принцип відкритості та прозорості; принцип політичної нейтральності; принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства; принцип безперервності.

Висновок. Таким чином, виходячи з вищесказаного, Національна поліція України реалізує правоохоронну функцію держави в особливій притаманній їй формі в межах та порядку визначеними чинним законодавством України. А саме: реалізація правоохоронної функції держави Національною поліцією України здійснюється за трьома основними напрямками: правотворчому, виконавчо-розпорядчому та практично-правоохоронному.

В рамках правотворчого напрямку, поліція може створювати відповідні правові норми, що втілюються у певні нормативні акти, які є підставою виникнення, зміни або припинення правовідносин. Зокрема, керівник поліції вносить на розгляд міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг; підписує накази поліції; скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів поліції; у межах повноважень надає

доручення, обов'язкові для виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками поліції; затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату поліції. Крім того, за поліцією закріплені повноваження видавати, відповідно до закону, дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів, видавати та погоджувати дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху.

За виконавчо-розпорядчим напрямом керівник поліції у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції. Він представляє поліцію у відносинах з іншими органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, іншими організаціями в Україні та за кордоном, звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень, забезпечує дотримання визначеного Міністром внутрішніх справ України порядку обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України і поліцією. Практично-правоохоронний напрям реалізується в рамках повноважень (прав та обов'язків) поліції, що закріплені законом України «Про Національну поліцію».

Зокрема, поліція відповідно до покладених на неї завдань:

- здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;
- вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень;
- припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;
- здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;
- здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;
- вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;
- здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами;
- бере участь у здійсненні державної охорони;
- здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону.

Отже, правоохоронна діяльність Національної поліції України включає в себе заходи, які спрямовані на захист прав і свобод громадян та держави, забезпечення публічної безпеки та порядку, боротьбу зі злочинністю за правотворчим, виконавчо-розпорядчим та практично-правоохоронним напрямками.

Література

- Бандурка О. Реформа системи органів виконавчої влади України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 1. С.12-17.
- Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави. Х. : НікаНова, 2014. 544 с.
- Гуценко К.Ф. Правоохранительные органы : учеб. для студ. юрид. вузов и ф-тов. М. : Зерцало, 1999. 416 с.
- Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30.
- Концепція реформування кримінальної юстиції України: Затв. Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008. *Офіційний вісник України*. 2008. № 27. Ст. 838.
- Мельник М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність. К.: Атіка, 2002. 576 с.
- Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2016. С. 312-315.
- Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877 Офіційний вісник України. 2015. № 89. Ст. 2971.
- Про Національну поліцію: закон від 02.07.2020 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
- Тевлін Р. Про поняття «правоохоронні органи» у широкому та вузькому розумінні. *Радянське право*. 1985. № 7. С. 51-54.

References

- Bandurka O. (2011) Reforma systemy orghaniv vykonavchoji vlady Ukrainy [Reform of the system of organs of vikonavchos vlady of Ukraine]. *Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*. № 1. P.12-17.
- Bezpalova O.I. (2014) Administratyvno-pravovyy mekhanizm realizaciji pravookhoronnoji funkciji derzhavy [Administrative and legal mechanism for the implementation of the right-protective functions of the state]. Kh. : NikaNova. 544 p. (in Ukrainian)
- Gutsenko K.F. (1999) Pravookhranytel'nye orghany [Law enforcement agencies: textbook. for stud. legal universities and f-comrade]. M. : Zertsalo, 1999. 416 p. (in Russian)
- Konstytutsiya Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 1996. № 30.
- Kontseptsiya reformuvannya kryminal'noyi yustytsiyi Ukrayiny: Zatv. Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 8 kvitnya 2008 r. № 311/2008. *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*. 2008. № 27. St. 838.
- Melnik M. I. (2002) Pravookhoronni orhany ta pravookhoronna diyal'nist' [Law enforcement agencies and law enforcement activities]. K. : Atika, 576 p.
- Pravookhoronna funktsiya derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy [Law protection function of the state: theoretical, methodological and historical and legal problems: abstracts add.] Intern. sci.-pract. conf. Kharkiv, 2016. S. 312-315.
- Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Natsional'nu politysiyu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 28 zhovtnya 2015 r. № 877. *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*. 2015. № 89. St. 2971.
- Pro Natsional'nu politysiyu: zakon vid 02.07.2020 № 580-VIII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Tevlin R. (1985) Pro ponyattya «pravookhoronni orhany» u shyrokomu ta vuz'komu rozuminn [About the concept of "right-chorony organs" in a wide and narrow mind]. *Radianska righ*. №. 7. S. 51-54.

Анотація

Арабаджи Н. Б. Правоохоронна функція Національної поліції. – Стаття.

У статті висвітлюються питання щодо співвідношення таких категорій як «правоохоронні органи», «правоохоронні функції», «правоохоронна діяльність», що є одними із найбільш дискусійних аспектів юриспруденції. В Україні ще не склалося чітке уявлення про зміст правоохоронних органів через відсутність законодавчого тлумачення останнього, а тому потребує додаткового наукового вивчення.

Проаналізована не мала кількість значень терміну «правоохоронні органи», що представляють собою систему державних органів, які наділені певними повноваженнями в галузі контролю за дотриманням законності і правового порядку.

Продемонстровано основні внутрішні функції держави. Визначено, що правоохоронні органи виконують ті внутрішні функції в державі, які мають завданням протидію загрозам правам і свободам людини, власності, правопорядку.

Визначено, що правоохоронними органами прийнято називати ті державні установи й організації, які функціонують у суспільстві й основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями. А також правоохоронні органи розуміються як державні органи, які спеціально створені для боротьби зі злочинністю і яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу і перевиховання щодо правопорушників.

Підкреслюється, що правоохоронні органи виконують наступні функції: охорона конституційного (державного) ладу; охорона прав і свобод людини; охорона власності; охорона громадського порядку; охорона природних ресурсів і навколишнього природного середовища; боротьба зі злочинністю.

Встановлено, що Міністерство внутрішніх справ України є одним з ключових відомств на рівні центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини; захисту державного кордону; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Акцентується на тому, що основною складовою системи Міністерства внутрішніх справ є Національна поліція України, який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Зазначено, що свою професійну діяльність національна поліція здійснює на основі принципів: верховенства права; дотримання прав і свобод людини; законності; відкритості та прозорості; політичної нейтральності; взаємодії з населенням на засадах партнерства; безперервності.

Звертається увага на те, що правоохоронна функція Національної поліції представляє собою самостійний напрямок діяльності даного органу, що реалізується уповноваженими на те її службами та підрозділами

Стверджується, що правоохоронна діяльність Національної поліції України включає в себе заходи, які спрямовані на захист прав і свобод громадян та держави, забезпечення публічної безпеки та порядку, боротьбу зі злочинністю за правотворчим, виконавчо-розпорядчим та практично-правоохоронним напрямками.

Ключові слова: правоохоронна функція, правоохоронна діяльність, правоохоронна система, правоохоронні органи, Національна поліція, орган правого порядку, поліцейські послуги.

Summary

Arabadzhi N. B. Right-protective function of the National Police. – Article.

The article highlights questions regarding the correlation of such categories as "law enforcement agencies", "law enforcement functions", "law enforcement activities", which are one of the most debatable aspects of jurisprudence. Ukraine has not yet developed a clear idea of the content of law enforcement agencies due to the lack of legislative interpretation of the latter, and therefore requires additional scientific study.

A large number of meanings of the term "law enforcement agencies" were analyzed, which represent a system of state bodies that are empowered with certain powers in the field of monitoring compliance with legality and legal order.

The main internal functions of the state are demonstrated. It is determined that law enforcement agencies perform those internal functions in the state, which are tasked with countering threats to human rights and freedoms, property, law and order.

It was determined that law enforcement agencies are those state institutions and organizations that function in society and whose main task is to ensure legality, fight against crime and other offenses. And also law enforcement bodies are understood as state bodies that are specially created to fight crime and which, for this purpose, are given the authority to apply coercive and re-educational measures against offenders provided by law.

It is emphasized that law enforcement agencies perform the following functions: protection of the constitutional (state) order; protection of human rights and freedoms; property protection; protection of public order; protection of natural resources and natural environment; fight against crime.

It was established that the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is one of the key departments at the level of central executive bodies, which ensures the formation of state policy in the areas of: ensuring the protection of human rights and freedoms; protection of the state border; civil protection, protection of the population and territories from emergency situations and their prevention; migration (immigration and emigration), including countermeasures against illegal (illegal) migration, citizenship, registration of natural persons, refugees and other legally defined categories of migrants.

It is emphasized that the main component of the system of the Ministry of Internal Affairs is the National Police of Ukraine, which implements state policy in the spheres of ensuring the protection of human rights and freedoms, the interests of society and the state, combating crime, maintaining public safety and order.

It is noted that the national police conducts its professional activities based on the principles of: rule of law; observance of human rights and freedoms; legality; openness and transparency; political neutrality; interaction with the population on the basis of partnership; continuity

Attention is drawn to the fact that the law enforcement function of the National Police is an independent area of activity of this body, which is implemented by its authorized services and units

It is claimed that the law enforcement activities of the National Police of Ukraine include measures aimed at protecting the rights and freedoms of citizens and the state, ensuring public safety and order, fighting crime in law-making, executive-administrative and practical law-enforcement directions.

Key words: law enforcement function, law protection activity, law protection system, law enforcement agencies, National Police, law enforcement agency, police services.